

การศึกษาเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของ ดนตรีชาติพันธุ์ในประเทศญี่ปุ่นระหว่าง เกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอกินาวา

นพดล กิพยรัตน์*
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา การดำรงอยู่ แนวโน้ม ความเปลี่ยนแปลง และความแตกต่างระหว่างดนตรีในหมู่เกาะโอกินาวาและดนตรีของชาวโชนูในเกาะฮอกไกโด ซึ่งเป็นดนตรีชาติพันธุ์ที่ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน โดยใช้แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรีร่วมกับแนวคิดทางประวัติศาสตร์ ทั้งการทบทวนวรรณกรรม การลงพื้นที่ภาคสนาม และการสัมภาษณ์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆ

ผลการศึกษาพบว่านอกจากดนตรีราชสำนักอย่างดนตรีกังาคูหรือดนตรีประกอบการแสดงของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันแล้ว ยังมีดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ของญี่ปุ่นอีก 2 กลุ่มที่ยังคงอยู่ คือ ดนตรีในเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอกินาวา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมที่อาศัยอยู่มาเนิ่นนาน และมีบทบาทมาจนถึงปัจจุบันด้วยความที่เป็นดนตรีที่อยู่ในหมู่เกาะ จึงทำให้มีการรักษาวัฒนธรรมดนตรีแบบดั้งเดิมควบคู่ไปกับการเข้ามาของดนตรีญี่ปุ่นจากเกาะใหญ่ได้อย่างดี แต่มีความแตกต่างระหว่างดนตรีทั้ง 2 คือ ดนตรีของโอกินาวาเป็นดนตรีที่ยังคงดำรงอยู่ท่ามกลางความเข้มแข็งทางชาติพันธุ์ที่ยังคงเป็นประชากรส่วนใหญ่ของหมู่เกาะทำให้ดนตรีโอกินาวายังคงเป็นดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตามปกติ ขณะที่ดนตรีในเกาะฮอกไกโด ซึ่งเป็นดนตรีของชาวโชนูซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลักดั้งเดิมกลับไม่ได้มีบทบาทที่เป็นดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เนื่องจากชาวโชนูในปัจจุบันมีจำนวนน้อยมาก ดนตรีของชาวโชนูจึงค่อยๆ ลดความสำคัญและบทบาทหน้าที่ลงไป ทางรัฐบาลท้องถิ่นจึงได้เข้ามาส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้เพื่อเป็นการรักษาวัฒนธรรม

และส่งเสริมการท่องเที่ยวของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว

จากปรากฏการณ์ของดนตรีชาติพันธุ์ทั้ง 2 กลุ่มในประเทศญี่ปุ่นทำให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของดนตรีซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมนั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งและการดำรงอยู่ของกลุ่มชาตินั้นๆ ด้วยเช่นกัน และทำให้เห็นว่าการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนยังมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวและรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ให้คงอยู่ แม้เจ้าของวัฒนธรรมนั้นจะมีจำนวนลดน้อยลงไปหรือมีการรับวัฒนธรรมใหม่เข้ามาผสมผสานกับวัฒนธรรมดั้งเดิมไปบ้างแล้วก็ตาม

คำสำคัญ

การศึกษาเปรียบเทียบ,
ดนตรีชาติพันธุ์, ฮอกไกโด, โอกินาวา

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นพดล กิพยรัตน์, ที่อยู่: สาขาวิชาศิลปะการแสดง (กลุ่มวิชาโขนนาฏศิลป์) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 18 ถนนเจริญประดิษฐ์ อำเภอเมือง ปัตตานี 94000, อีเมล: noppadol.t@psu.ac.th

A Comparative Study of the Existence of Ethnic Music in Japan between Hokkaido and Okinawa

Noppadol Tipyarat*

Prince of Songkla University, Pattani Campus

Abstract

The objective of this study is to investigate the history, existence, trend, and change between the local music of Okinawa Island and the Ainu music of Hokkaido Island. This study obtain information from various sources: the ethnomusicology method, historical study, literature review, field study, and deep interviews.

The results of the study found that, besides Royal Gagaku or Japanese Performance Music, the other two very important types of music are the music on Hokkaido and Okinawa Island. These two are considered to be antique types of music and have existed on these islands for a very long time, but still exert a great deal of influence on the Japanese people today. However, there are also differences between these two musical styles. The Okinawa music is still extant in the daily life of the Okinawa people and has helped to make Okinawa music the way it is. On the other hand, the music on Hokkaido Island has faded away since the Ainu on Hokkaido are a minority at present. As a result, in order to conserve Hokkaido music, the government has had to provide special support for it.

From the study of these two types of music, it was found that the existence of any music mainly depends on the strength of the local people in that specific region. Another important fact is that government support also plays a very crucial role in supporting the existence of any type of music.

Key words

Comparative study, Ethnomusicology, Hokkaido, Okinawa

* Associate Prof. Dr. Noppadol Tipyarat, Faculty of Fine and Applied Arts, Prince of Songkla University, Pattani Campus, Address: 181 Moo 6, Tambon Rusamilae, Muang, Pattani 94000, e-mail: noppadol.t@psu.ac.th

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศหนึ่งที่มีลักษณะทางภูมิประเทศที่เป็นเกาะจำนวนมากหลายเกาะที่รวมกลุ่มกันเป็นหมู่เกาะ ประกอบด้วยเกาะหลักจำนวน 4 เกาะคือ เกาะฮอกไกโด เกาะฮอนชู เกาะคีวชู และเกาะชิโคคุ นอกจากนี้ยังมีหมู่เกาะน้อยใหญ่อีกเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ตั้งของประเทศญี่ปุ่นนั้นจะมีเกาะน้อยใหญ่ ทั้งเกาะหลักและเกาะอื่นๆ ไล่เรียงจากทิศเหนือลงมาทิศใต้เป็นแนวดิ่ง ในลักษณะทำมุมตะวันตกและตะวันออก และแม้พื้นที่ส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นจะอยู่เหนือเส้นศูนย์สูตรซึ่งมีอากาศที่ค่อนข้างหนาวเย็น แต่พื้นที่บางส่วนของตอนล่างก็อยู่ใต้เส้นศูนย์สูตร จึงทำให้ลักษณะภูมิอากาศของประเทศญี่ปุ่นนั้นมีความหลากหลายตามไปด้วย เช่นเดียวกัน (ชิปปาชาโร, 2004, p. 12)

นอกจากนี้หากจะพิจารณาจากประวัติศาสตร์ความเป็นมาของญี่ปุ่น แม้จะทราบกันโดยทั่วไปว่าประชากรส่วนใหญ่ของญี่ปุ่นจะอาศัยอยู่ที่เกาะฮอนชูซึ่งเป็นเกาะหลักที่สำคัญ ที่เป็นที่ตั้งของเมืองหลวงและยังเป็นศูนย์กลางการปกครองของประเทศญี่ปุ่นมาแต่แรกเริ่ม และแม้ว่าในเกาะฮอนชูรวมถึงเกาะน้อยใหญ่ใกล้เคียงอื่นๆ เคยมีการแบ่งเขตแบ่งพรรคแบ่งพวกเป็นหมู่เหล่าต่างๆ ในอดีตที่ผ่านมาก็ตาม แต่ก็ได้มีความพยายามรวบรวมความเป็นหนึ่งเดียวของความหลากหลายเหล่านี้ให้เกิดขึ้นสมัยโชกุนโทกูงวะ (ปราณี จงสุจริตธรรม (แปล), 2549, น. 24) จนกระทั่งในปัจจุบันก็ได้มีการรวมกลุ่มกันจนเกิดความเป็นหนึ่งเดียวกันภายใต้ความเชื่อว่าทุกคนคือลูกพระอาทิตย์ และทำให้เห็นภาพว่าภาพรวมของคนญี่ปุ่นนั้นมีความเป็นหนึ่งและมีชาติพันธุ์ที่ผสมผสานเป็นหนึ่งเดียวกันแล้วก็ตาม แต่หากพิจารณา

จากประวัติศาสตร์และสภาพความเป็นจริงอีกมุมหนึ่งจะพบว่า แม้ทุกวันนี้ประเทศญี่ปุ่นมีความเป็นหนึ่งเดียวดังที่ได้กล่าวไปแล้วในหลายมิติ หากแต่ในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่ดูเหมือนมีการผสมผสานกลายเป็นหนึ่งเดียวที่ปรากฏอยู่นั้น ก็ยังคงมีกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมของหมู่เกาะต่างๆ ในประเทศญี่ปุ่นยังคงดำรงอยู่ และมีวิถีชีวิตแทบจะเหมือนเช่นเดิมในช่วงเวลาที่ผ่านมาในอดีตภายใต้การถูกควบคุมเป็นหนึ่งเดียวของประเทศญี่ปุ่นในปัจจุบันนี้ ซึ่งที่เห็นได้ชัดนั้นก็คือ บริเวณเกาะฮอกไกโดทางตอนเหนือของประเทศญี่ปุ่นและบริเวณหมู่เกาะโอกินาวาทางตอนล่าง ซึ่งแม้ปัจจุบันทั้ง 2 เมืองนี้ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศญี่ปุ่นไปแล้วก็ตาม แต่ด้วยความเข้มแข็งของวิถีทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในทั้ง 2 พื้นที่นี้ และความโดดเด่นในอัตลักษณ์ต่างๆ ที่ทั้ง 2 เมืองนี้ยังคงมีอยู่ จึงทำให้ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของทั้ง 2 เมืองดังกล่าวมีความเป็นตัวตนของตัวเองควบคู่ไปกับความเป็นญี่ปุ่นที่แผ่ขยายมาจากส่วนกลางขนานกันไป

สิ่งหนึ่งในเชิงวัฒนธรรมที่เห็นได้อย่างเด่นชัดในเรื่องดังกล่าวนี้คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมทางด้านดนตรี เนื่องจากทั้ง 2 พื้นที่นั้นยังคงมีลักษณะทางด้านดนตรีที่มีความเป็นตัวของตัวเองที่แตกต่างจากดนตรีในภาพรวมของประเทศอย่างชัดเจน โดยมีความสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิประเทศ สังคม และวัฒนธรรมของสถานที่และกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ (William P. Malm, 1959, pp. 266 - 267) การดำรงอยู่ของวัฒนธรรมดนตรีพื้นถิ่นใน 2 พื้นที่ดังกล่าวแม้จะมีการดำรงอยู่ท่ามกลางการเข้ามาของวัฒนธรรมส่วนกลางของญี่ปุ่นเหมือนกัน แต่การที่แต่ละแห่งยังคงรักษาความเป็นตัวตนดั้งเดิมทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านดนตรีได้นั้นจะอยู่ภายใต้ปัจจัยและบริบทที่

แตกต่างกัน ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าลักษณะทางดนตรีในกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 2 เกาเขาดังกล่าวที่ยังคงดำรงอยู่นั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง และมีสาเหตุหรือปัจจัยใดทั้งที่เหมือนและมีความแตกต่างที่ยังคงทำให้ดนตรีชาติพันธุ์ดั้งเดิมของทั้ง 2 แห่งนี้ยังคงดำรงอยู่มาจนถึงทุกวันนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะสภาพการดำรงอยู่ของดนตรีชาติพันธุ์ในประเทศญี่ปุ่นในเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอกินาวา

2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่ทำให้เกิดความเหมือน ความแตกต่าง และแนวโน้มในการเปลี่ยนแปลงของดนตรีชาติพันธุ์ในประเทศญี่ปุ่น

3. วิธีการศึกษา

การศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของดนตรีชาติพันธุ์ในประเทศญี่ปุ่นระหว่างเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอกินาวา” มีวิธีการดำเนินการศึกษาคือ

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ (Literature Review) ทั้งเนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ภูมิประเทศ ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม กลุ่มชาติพันธุ์ และดนตรี ตลอดจนบริบทอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาครั้งนี้ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอกินาวา

2. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมมาเรียบเรียงและจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อเชื่อมโยงเนื้อหาต่างๆ ให้เห็นความสัมพันธ์

3. ลงพื้นที่ภาคสนาม (Field Work) ในพื้นที่ทั้ง 2 แห่งเพื่อเก็บข้อมูลในส่วนที่มี

ความจำเป็น โดยเฉพาะเรื่องราวของดนตรีและปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ทั้ง 2 แห่งที่ส่งผลกระทบต่อดนตรี

4. สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยการกระจายคำถามปลายเปิดตามแหล่งข้อมูลบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาที่เกี่ยวข้องตามความเหมาะสม

5. ศึกษาข้อมูลทางด้านดนตรีเพิ่มเติมจากข้อมูลดิจิทัลต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวกับบทเพลงและข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง

6. นำข้อมูลทั้งจากการทบทวนวรรณกรรม การลงพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ และจากการศึกษาข้อมูลจากสื่อดิจิทัล มารวบรวมและเรียบเรียงเป็นหมวดหมู่อีกครั้ง

7. นำผลที่ได้มาศึกษาเปรียบเทียบระหว่างกัน ทั้งในส่วนของเนื้อหาดนตรี ปัจจัยและสาเหตุที่ทำให้ดนตรีแต่ละพื้นที่มีความเปลี่ยนแปลง ทั้งความเหมือนและความแตกต่าง

8. นำผลการศึกษาที่ได้มาสรุป วิเคราะห์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในแง่มุมอื่นๆ หรือการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

4. แนวคิดทฤษฎีที่ใช้

การศึกษานี้มีแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย

1. แนวคิดทางมานุษยวิทยาการดนตรี (Ethnomusicology) เป็นแนวคิดในการศึกษาดนตรีข้ามวัฒนธรรมหรือดนตรีที่แตกต่างจากเขตวัฒนธรรมดนตรีของผู้ศึกษา การศึกษาจะเน้นความเชื่อมโยงในบริบททางด้านดนตรีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรมในแง่มุมต่างๆ ซึ่งการ

ศึกษารั้ครั้งนี้เก็บข้อมูลทางด้านดนตรีและบริบทที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง ทั้งที่เกาะฮอกไกโด โดยการลงพื้นที่ที่พิพิธภัณฑ์ชาวโอนุ และพิพิธภัณฑ์ฮอกไกโดภายในมหาวิทยาลัยฮอกไกโด สำหรับหมู่เกาะโอคินาวานั้น ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เมืองนะโสะซึ่งเป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางทางสังคมและวัฒนธรรมของหมู่เกาะนี้ในการเป็นพื้นที่หลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งได้ข้อมูลจากศูนย์การท่องเที่ยวโอคินาวาและชุมชนชาวเมืองรอบๆ เมืองนะโสะ

2. แนวคิดวิธีวิทยาวิจัยในเชิงประวัติศาสตร์ย้อนรอย (Historical Approach) เป็นหลักคิดในการศึกษาประวัติศาสตร์เพื่อค้นหาสาเหตุและบริบทที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ต้องการศึกษา ทั้งในลักษณะของพัฒนาการและการเปรียบเทียบข้อมูล โดยในงานชิ้นนี้นำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ของเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา เพื่อการเชื่อมโยงข้อมูลและค้นคว้าหาหลักฐานเพิ่มเติมในการเก็บข้อมูลร่วมด้วยอีกส่วนหนึ่ง

5. ผลการศึกษา

การศึกษารั้ครั้งนี้ได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะโดยทั่วไปของเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับสภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศประวัติศาสตร์ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองรวมถึงวัฒนธรรม ที่สำคัญคือลักษณะทางดนตรี รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำรงอยู่ของดนตรีพื้นเมืองของทั้ง 2 แห่ง และการวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุและปัจจัยของการดำรงอยู่ ทั้งความเหมือนและความแตกต่าง โดยแยกผลการศึกษาเป็น 3 ส่วน คือ เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเกาะฮอกไกโด เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับหมู่เกาะโอคินาวา

และการวิเคราะห์เปรียบเทียบสาเหตุและปัจจัยทางด้านดนตรีและการดำรงอยู่ในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง ดังนี้

5.1 ลักษณะโดยทั่วไปและวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของเกาะฮอกไกโด

เกาะฮอกไกโด เป็นเกาะหลัก 1 ใน 4 แห่งของประเทศญี่ปุ่น ตั้งอยู่ทางตอนบนของประเทศ มีขนาดใหญ่เป็นอันดับที่ 2 รองจากเกาะฮอนชูซึ่งเป็นเกาะขนาดใหญ่ที่สุดที่เป็นที่ตั้งของเมืองหลวงและศูนย์กลางการค้าการลงทุนของประเทศญี่ปุ่น เกาะฮอกไกโดมีพื้นที่ประมาณ 83,453.57 ตารางกิโลเมตร มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 5 ล้านคน (หรือคิดเป็นร้อยละ 4 ของประชากรทั้งประเทศ) ด้วยความที่เกาะฮอกไกโดตั้งอยู่ทางตอนบนสุดของประเทศ จึงทำให้เกาะฮอกไกโดมีสภาพอากาศที่หนาวเย็นเป็นส่วนใหญ่เกือบทั้งปี มีเพียงช่วงฤดูร้อนประมาณ 3 - 4 เดือนเท่านั้นที่ช่วยทำให้เกาะฮอกไกโดนี้มีสภาพอากาศที่อบอุ่นอยู่บ้าง อย่างไรก็ตามอุณหภูมิโดยเฉลี่ยของเกาะฮอกไกโดในแต่ละช่วงนั้น หากเทียบกับที่อื่นๆ โดยเฉพาะแถบโตเกียวหรือภูมิภาคคันโตแล้ว จะต่ำกว่าเขตภูมิภาคดังกล่าวโดยเฉลี่ยอยู่ประมาณ 10 องศาเซลเซียส สำหรับการจัดแบ่งส่วนการปกครองที่เกาะฮอกไกโดนั้น ถือได้ว่าทั้งเกาะมีฐานะเป็นเพียงแค่จังหวัดเดียว โดยมีเมืองซัปโปโรเป็นเมืองหลวงของจังหวัดที่เป็นทั้งศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษาและการคมนาคม และมีการกระจายโครงสร้างพื้นฐานไปยังเมืองข้างเคียงอื่นๆ ที่มีความเหมาะสมอยู่บ้าง (วศิน เพิ่มทรัพย์, 2556, น. 5)

ภาพที่ 1 ศาลาว่าการเมืองซัปโปโรของเกาะฮอกไกโด
(โดย ผู้เขียน)

สำหรับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่เกาะฮอกไกโดนั้น เนื่องด้วยสภาพทางภูมิประเทศและภูมิอากาศส่วนใหญ่ที่มีความหนาวเย็น และยังเป็นพื้นที่เกาะที่แยกตัวออกมาจากแผ่นดินใหญ่ ทำให้ในอดีตไม่ค่อยมีประชากรอาศัยอยู่บริเวณเกาะแห่งนี้มากนัก ดังนั้น ร่องรอยทางประวัติศาสตร์และอารยธรรมและหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องราวของเกาะในลักษณะที่เป็นการก่อสร้างจากฝีมือของมนุษย์นั้นไม่สามารถพบเจอได้ในเกาะนี้ได้ง่ายนักตามไปด้วย แต่จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สามารถพบได้ในเกาะฮอกไกโด

เท่าที่ค้นพบอยู่บ้างทำให้ทราบว่า เดิมทีเคยมีชาวพื้นเมืองดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในเกาะนี้มาก่อน ซึ่งเรียกกันว่า “ชาวไอนุ” ซึ่งมีลักษณะทางชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากชาวญี่ปุ่นโดยทั่วไป ซึ่งบ้างก็ว่ามีความคล้ายคลึงกับ “ชาวเอสกีโม” ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ทางตอนบนของโลกแถบอลาสก้าที่อาศัยอยู่ในสภาพอากาศที่มีความหนาวเย็นมากกว่า แต่ก็มีหลักฐานอื่นๆ แย้งว่า แท้จริงแล้วชาวไอนุเป็นผู้คนที่สืบเชื้อสายมาจากแถบไซบีเรียหรือทางตอนใต้ของมหาสมุทรแปซิฟิก (William P. Malm, 1959, p. 267)

ภาพที่ 2 วัฒนธรรมการแต่งกายและดนตรีของชาวไอนุ
(โดย ผู้เขียน)

ข้อมูลอีกส่วนหนึ่งที่น่าสนใจคือ ข้อมูลจาก ฟิสิธกันท์เกาะฮอกไกโดที่มหาวิทยาลัยฮอกไกโด นั้นระบุว่า ลักษณะเด่นของชาวไอนุจะมีผิวพรรณที่ขาวกว่าผู้คนทางเกาะฮอนชู ส่วนผู้ชายจะมีขนยาวมาก และมีหลักฐานที่ทำให้เชื่อว่า ชาวไอนุมีเชื้อสายคอเคซอยหรือสืบตระกูลมาจากชาวผิวขาว ซึ่งเป็นคนละเชื้อสายกับชาวญี่ปุ่นทางฝั่งเกาะฮอนชู แต่ด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัย เมื่อมีการทดสอบความเชื่อมโยงของ DNA กลับพบว่า ชาวไอนุกับชาติพันธุ์สายคอเคซอยกลับไม่มีความสัมพันธ์กัน ปัจจุบันจึงยังไม่มีหลักฐานใดสามารถยืนยันอย่างชัดเจนได้ว่าแท้จริงแล้วชาวไอนุมีต้นกำเนิดมาจากที่ใดกันแน่

ไม่ว่าในความเป็นจริงชาวไอนุเหล่านี้จะมีต้นกำเนิดทางชาติพันธุ์หรืออพยพมาจากพื้นที่ใดก็แล้วแต่ จากหลักฐานที่มีก็เห็นว่าน่าจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์แรกๆ ที่อาศัยอยู่บนเกาะนี้เกือบ 15,000 ปีมาแล้ว ชาวไอนุมีวัฒนธรรมต่างๆ เป็นของตัวเอง ทั้งเรื่องภาษา การแต่งกาย อาหาร ดนตรี ประเพณี และระบบจารีต แต่ต่อมาด้วยความที่พื้นที่เกาะมีความกว้างใหญ่และเหมาะต่อการทำเกษตรกรรม และกลีกรรม จึงเริ่มมีการอพยพของผู้คนต่างถิ่นเข้ามาในพื้นที่มากขึ้น โดยเฉพาะผู้คนจากเกาะฮอนชู ที่เป็นกลุ่มผู้คนต่างถิ่นกลุ่มแรกๆ ที่ได้อพยพย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในเกาะฮอกไกโด และในช่วงเวลาดังกล่าวมีลัทธิการรวมชาติญี่ปุ่นเกิดขึ้น จึงทำให้เกิด

การหลอมรวมระหว่างชาติพันธุ์ของชาวไอนุดั้งเดิม กับผู้คนต่างถิ่นที่เดินทางมาจากเกาะฮอนชูจนทำให้ ความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์ของชาวไอนุเริ่มถูก วัฒนธรรมจากเกาะฮอนชูผสมผสานจนเริ่มจางหายไปเกือบหมด (金本正武, 1998, p. 159)

การเข้ามามีบทบาทในเกาะฮอกไกโดของผู้คนจากเกาะฮอนชู เริ่มมีความชัดเจนมาตั้งแต่ เมื่อประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมา ดังจะเห็นได้ว่า ลักษณะโบราณสถานหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในเกาะฮอกไกโดนี้มีช่วงอายุในช่วงประมาณ 100 กว่าปีที่ผ่านมามีด้วยกัน และแทบทั้งหมดล้วนมีลักษณะทางวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าช่วงเวลาที่ผ่านมาชาวญี่ปุ่นจากเกาะฮอนชูอพยพเข้ามาอาศัยที่เกาะฮอกไกโดนั้นเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศ จึงทำให้เกิดการหลั่งไหลทางวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานอีกส่วนหนึ่ง และสาเหตุอีกส่วนหนึ่งน่าจะ มาจากการที่เกาะฮอกไกโดมีสภาพที่ตั้งใกล้ชิดกับ รัสเซียทางตอนล่าง จึงอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการเข้ามาของวัฒนธรรมแบบตะวันตกได้ง่ายด้วยเช่นกัน ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้นที่เห็นเด่นชัดได้แก่ ลักษณะทางสถาปัตยกรรมของสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในเมือง เช่น ท่าเรือ หอนาฬิกา ป้อมปืนใหญ่ การแต่งกาย อาหารการกิน รวมถึงรูปแบบวิถีในการดำรงชีวิตในอีกหลายส่วน

วิถีดั้งเดิมของชาวไอนุนั้นมีความเรียบง่าย ด้วยความที่วิถีชีวิตอยู่กับสภาพอากาศที่หนาวเย็น จึงทำให้ร่างกายสามารถปรับตัวตามสภาพแวดล้อมที่หนาวเย็นจนเกิดเป็นความเคยชิน ข้าวของอุปกรณ์เครื่องใช้ต่างๆ มักจะผลิตใช้เองจากวัสดุต่างๆ ในท้องถิ่น เช่น เสื้อผ้าที่คิดค้นจากกระดูกพะเพาะปลาที่ช่วยสร้างความอบอุ่นได้ในฤดูหนาว เสื้อที่ทำจากขนสัตว์ หรือแม้กระทั่งรองเท้าที่ประยุกต์จากหนังปลา ซึ่งทั้งหมดนี้ทำให้เห็นว่า

ชาวไอนุมีอารยธรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสิ่งรอบตัว อย่างใกล้ชิดมาก และยังรู้จักการถนอมอาหารไว้ ในช่วงฤดูหนาว เช่นการนำสัตว์น้ำมาแช่ไว้ในถ้ำหรือหลุมที่ทำหรือขุดจากหิมะ ทำให้มีอาหารรับประทานจนเกือบตลอดทั้งปี สำหรับบ้านเรือนหรือที่พักอาศัยนั้น ชาวไอนุจะนำหญ้าชนิดหนึ่ง ที่เรียกกันว่าหญ้า Kaya มาทำเป็นหลังคาและฝาบ้าน ซึ่งมีรูปแบบบ้านคล้ายๆ กับสไตล์กัสโซ่ที่มรดกโลก ชิราคาวาในแถบชูบุ (ตอนกลางของเกาะฮอนชู) ซึ่งหญ้านี้มีคุณสมบัติพิเศษที่ช่วยป้องกันความหนาวเย็นเกินไปได้เป็นอย่างดี จึงถือได้ว่าชาวไอนุ ก็ถือเป็นกลุ่มคนผู้ซึ่งรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสามารถพาตัวรอดได้จากภูมิปัญญาของตนเองที่ผสมผสานกับความชาญฉลาดในการประยุกต์ใช้สิ่งแวดล้อมใกล้ตัวในการดำรงชีวิต

สำหรับระบบความคิดและค่านิยมต่างๆ โดยเฉพาะเรื่องของความเชื่อนั้น ชาวไอนุเชื่อว่าเทพเจ้ามีอยู่จริง แต่ความเป็นเทพเจ้าของตามแนวความเชื่อของชาวไอนุนั้น เป็นลักษณะของการแฝงตัวอยู่กับสิ่งรอบตัว ไม่ว่าจะเป็นต้นไม้ ภูเขา ลำธาร ทะเล ตลอดจนในสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะหมี จึงทำให้ชาวไอนุค่อนข้างให้ความสำคัญกับหมีเป็นพิเศษ และช่วยดูแลปกป้องสัตว์ชนิดนี้เป็นอย่างดี

สิ่งที่น่ายินดีสำหรับชาวไอนุก็คือ แม้ว่าจากหลักฐานต่างๆ ที่ค้นพบทำให้เชื่อได้ว่า ชาวไอนุเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนเกาะฮอกไกโดมานานแล้วก็ตาม แต่รัฐสภาของญี่ปุ่นเพิ่งมีมติให้การรับรองและยอมรับว่า ชาวไอนุเป็นชาติพันธุ์พื้นเมืองของญี่ปุ่นในปี 2551 ที่ผ่านมา ซึ่งแม้ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ควรภาคภูมิใจ แต่ก็อาจเป็นการสายเกินไปสำหรับการดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง เนื่องจากในปัจจุบันนี้ชาวไอนุแทบจะ ไม่หลงเหลืออยู่ และส่วนที่ยังคงดำรงเผ่าพันธุ์อยู่

ก็ได้ผสมผสานกับชาติพันธุ์อื่นๆ จนแทบไม่เหลือความเป็นตัวตนของชาวไอนุไปแล้ว ดังนั้น หากจะกล่าวถึงความเป็นดนตรีชาติพันธุ์ของเกาะฮอกไกโดท่ามกลางความหลากหลายและการผสมผสานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในเกาะฮอกไกโดที่มีนั้น ความหมายในการศึกษาเกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์ของเกาะฮอกไกโดครั้งนี้จะหมายถึงดนตรีของชาวไอนุผู้ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เก่าแก่และมีความสำคัญของเกาะฮอกไกโดนั่นเอง

ในส่วนของคุณลักษณะโดยทั่วไปของดนตรีชาติพันธุ์นี้ คือการนำสิ่งรอบตัวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างวัฒนธรรมทางด้านดนตรี ไม่ว่าจะเป็นการใช้คำร้องที่มีการใช้ภาษาพื้นถิ่น เครื่องดนตรีที่มีความเรียบง่ายและทำจากวัสดุที่หาได้ในเขตวัฒนธรรมของตนเอง รวมถึงบทบาทและหน้าที่ของดนตรีที่มุ่งเน้นพิธีกรรมหรือเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับความบันเทิงเพียงอย่างเดียว เช่น ดนตรีพิธีกรรม ดนตรีขับกล่อมดนตรีเลี้ยงเด็ก หรือนดนตรีเพื่อการวิงวอนเทพเจ้าซึ่งดนตรีชาติพันธุ์ของเกาะฮอกไกโดก็เช่นกัน

ดนตรีชาวไอนุซึ่งเป็นตัวแทนของดนตรีพื้นถิ่นนี้ล้วนแล้วแต่มีลักษณะตรงตามลักษณะข้างต้นแทบทุกประการ และส่วนใหญ่จะเป็นดนตรีที่มีการบรรเลงขึ้นเดียว ส่วนการขับร้อง มีการขับร้องวงทั้งร้องเดียว การร้องประกอบเสียงดนตรี และการขับร้องหมู่ (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 548)

ดนตรีของชาวไอนุส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับการร้องเพลง และการเต้นรำที่เกี่ยวข้องกับการบูชาเทพเจ้าในงานเทศกาล และเกี่ยวข้องกับการจิตวิญญาณและสัตว์ เช่น หมิปลาวาฟ นกฮูก และเต่าทะเล การขับร้องและการบรรเลงดนตรีพิธีกรรมในลักษณะนี้ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการพรรณนา การทักทายปราศรัยหรือการทอแวทมนตร์คาถา หรือหากเป็นการร้องเล่นทั่วไปก็จะขับร้องคนเดียวผสมผสานกับการปรบมือให้จังหวะ และบางครั้งยังมีการขับร้องหมู่ร่วมกันโดยล้อมเป็นวงกลมเพื่อใช้เป็นดนตรีประกอบการเต้นรำหรือการแสดง (William P. Malm, 1959, p. 268) เครื่องดนตรีที่สำคัญของเกาะฮอกไกโด ได้แก่ ทนโกริ และ มุคกุริ

Sōran Bushi

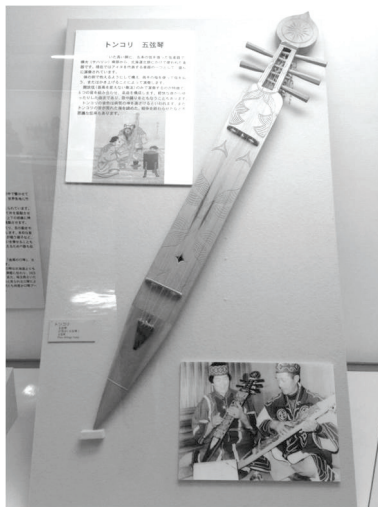
ภาพที่ 3 เพลงโซรันบุชิของชาวไอนุ

ที่มา: <http://www.flutetunes.com/tunes.php?id=517>

“ทนโกริ” เป็นเครื่องดนตรีที่จัดอยู่ในลักษณะพิณ ซึ่งด้วยสายจำนวน 5 สาย ตัวเครื่องดนตรีทำจากไม้เนื้อแข็ง การบรรเลงอาศัยการวางพาดเครื่องดนตรีไว้ที่ขาทางด้านซ้ายแล้วให้ปลายเครื่องดนตรีวางลงที่ตัก ใช้มือขวาบรรเลงโดยนิ้วดีดสายทั้ง 5 ส่วนมือซ้ายกดสายให้มีความตึงหย่อนและสั้นยาวเพื่อให้เกิดเสียงต่างๆ การบรรเลงส่วนใหญ่จะบรรเลงประกอบการขับร้องประกอบพิธีกรรมหมู่เพื่อบูชาเทพเจ้าหรือขอจัดปัดเป่าสิ่งที่ไม่ดีงามต่างๆ แต่ปัจจุบันการบรรเลงทนโกริเริ่มมีความเปลี่ยนแปลงและทำให้คนทั่วไปเกิดการเข้าใจผิดว่า เครื่องดนตรีทนโกรินี้เป็นเครื่องดนตรีสำหรับการบรรเลงแสดงเดี่ยวเพื่อความบันเทิง เนื่องจากคนทั่วไปมักจะเห็นการบรรเลงเครื่องดนตรีชนิดนี้เพื่อการแสดงให้นักท่องเที่ยวชมตามพิพิธภัณฑ์

สถานที่ท่องเที่ยว หรือเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับเกาะฮอกไกโดที่จัดขึ้นตามสถานที่ภายนอกเกาะ

“มุกุริ” เป็นเครื่องดนตรีชาติพันธุ์ของชาวไอนุที่ปรากฏบนเกาะฮอกไกโดอีกชิ้นหนึ่ง เครื่องดนตรีชนิดนี้มีลักษณะพิเศษในการบรรเลงก็คือ นอกจากจะต้องใช้มือบรรเลงทั้ง 2 ข้างแล้วยังต้องอาศัยปากในการช่วยบรรเลงอีกด้วย เสียงที่ออกมาคนทั่วไปมักจะเข้าใจว่าเสียงของ “มุกุริ” เหมือนกับการให้จังหวะโดยทั่วไป แต่หากได้ฟังเสียงและพิจารณาระดับเสียงที่บรรเลงออกมาให้ดีแล้วจะพบว่า เครื่องดนตรีชนิดนี้ไม่ได้ผลิตเสียงที่เป็นจังหวะเท่านั้น แต่สามารถสร้างจังหวะที่มีระดับเสียงต่างๆ เป็นทำนองได้อีกด้วย (William P. Malm, 1959, p. 267)

ภาพที่ 4 เครื่องดนตรี “ทนโกริ”
(โดย ผู้เขียน)

ภาพที่ 5 วิธีการบรรเลงเครื่องดนตรีมุกุริ
(โดย ผู้เขียน)

5.2 ลักษณะโดยทั่วไปและวัฒนธรรม ทางด้านดนตรีของหมู่เกาะโอคินาวา

ปัจจุบันแม้เป็นที่ทราบกันดีว่า ความพยายามมาแต่ครั้งอดีตในเรื่องที่เกี่ยวกับสำนึกร่วมในความเป็นญี่ปุ่นจะสามารถสร้างความเข้มแข็งและความเป็นกลุ่มก้อนเดียวกันต่อคนญี่ปุ่นโดยทั่วไปอย่างเบ็ดเสร็จแล้วก็ตาม แต่สิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ไม่อาจจะลบล้างความเป็นตัวตนดั้งเดิมของบางท้องถิ่นได้ คือเรื่องของประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่นั่นเอง ดังเช่นในหมู่เกาะโอคินาวา ซึ่งเป็นจังหวัดลำดับที่ 47 ของประเทศญี่ปุ่น ที่ถือได้ว่ามีประวัติศาสตร์และความเป็นมาที่ยากจะทำให้เกิดความผสมกลมกลืนกับแนวคิดความเป็นญี่ปุ่นหนึ่งเดียวนี้อย่างแนบสนิท โดยเฉพาะลักษณะของเมืองที่เคยมีฐานะเป็น “ประเทศราช” หรือ “ราชอาณาจักร” มาก่อน ในชื่อที่ผู้คนทั่วไปรู้จักกันดีว่า “อาณาจักรริวกิว” (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 543)

หมู่เกาะโอคินาวา (หรือริวกิวในอดีต) นั้นเป็นหมู่เกาะเล็กๆ ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของเกาะคิวชู ประเทศญี่ปุ่น มีลักษณะที่เป็นเกาะต่างๆ วางเรียงตัวทอดยาวเป็นเส้นโค้งไปจนถึงไต้หวัน คิดเป็นระยะทางทอดยาวประมาณ 1,200 กิโลเมตรทางบริเวณคาบสมุทรฟิลิปปินส์ ซึ่งล้อมรอบไปด้วยทะเลจีนใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ถือได้ว่าเป็นดินแดนของประเทศญี่ปุ่นที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากเกาะฮอนชูมากที่สุด มีประชากร (เฉพาะชาวญี่ปุ่น) ที่อาศัยอยู่ที่นี่ประมาณ 1.423 ล้านคน มีเมืองหลวงของจังหวัดชื่อว่าเมือง “นะฮะ” โดยมีเกาะเล็กเกาะน้อยประมาณ 60 เกาะ โดยมีเกาะโอคินาวาเป็นเกาะหลักที่มีความสำคัญที่สุด (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 544) เนื่องจากเป็นศูนย์กลางทางการปกครอง การค้า เศรษฐกิจ การทหาร และการท่องเที่ยว และยังเป็นที่ตั้งของฐานทัพของประเทศสหรัฐอเมริกาที่เคยเข้ามายึดครองหมู่เกาะนี้ในอดีตและยังคงวางกองกำลังทางทหารเพื่อความมั่นคงในภูมิภาค ณ ที่นี้มาจนถึง

ภาพที่ 6 ปราสาทชูริซึ่งเป็นศูนย์กลางการปกครองของโอคินาวา
สมัยเป็นราชอาณาจักรริวกิวในอดีต

ที่มา: https://yujinishuge.files.wordpress.com/2012/01/091210_top.jpg

ปัจจุบัน นอกจากนี้อีกมีเกาะอื่นๆ ที่มีความสำคัญที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกันอีกหลายเกาะ เช่น เกาะมียะโกะ เกาะยะเยะยะมะ เกาะเซ็งกะกุ เป็นต้น (ชาธร โชคภัทร และ ธนา สภารักษ์ปัญญา, 2556, น. 3)

ด้วยความที่โอคินาวาเคยเป็นดินแดนที่มีความยิ่งใหญ่และมีระบบการปกครองเป็นของตนเองมาก่อน ทำให้โอคินาวามีความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากการซึมซับวัฒนธรรมที่ได้เข้ามาผสมผสานในช่วงเวลาต่างๆ และกลายเป็นวัฒนธรรมที่เข้ามามีบทบาทต่อตนเองอย่างมาก แต่เมื่อเวลาผ่านไปในปีที่สุดความหลากหลายเหล่านั้นแม้จะได้หลอมรวมจนมาเป็นวัฒนธรรมใหม่ของโอคินาวา แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความเข้มแข็งทางวัฒนธรรมของโอคินาวาดั้งเดิมถูกผสมผสานไปจนหมด ในทางตรงข้ามกลับมีความเข้มแข็งและโดดเด่นมากขึ้นเรื่อยๆ

ที่ผ่านมารัฐบาลกลางของญี่ปุ่นไม่ค่อยให้ความสำคัญกับหมู่เกาะโอคินาวามากนัก ส่วนหนึ่งอาจด้วยเหตุผลที่เป็นดินแดนที่ห่างไกล ประกอบกับการคมนาคมในอดีตไม่สามารถเดินทางได้อย่างสะดวกเหมือนทุกวันนี้ แต่ในปัจจุบันโอคินาวาได้กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่งของญี่ปุ่นไปแล้ว และยังเป็นพื้นที่จุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญทางการทหารทั้งสำหรับญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา

“โอคินาวา” นับเป็นเมืองท่าที่สำคัญในอดีต ซึ่งปรากฏหลักฐานจากหนังสือเอกสารต่างๆ ว่ามีเรือสำเภาจากประเทศและดินแดนต่างๆ เข้ามาติดต่อค้าขาย ณ เมืองนี้อยู่สม่ำเสมอ เช่น เรือสำเภาจากประเทศจีน และเรือสำเภาจากดินแดนที่เรียกว่า “นัมบัน” ซึ่งสันนิษฐานว่าคำว่านัมบันน่าจะหมายถึงประเทศที่อยู่ทางทะเลใต้ ยังมีการระบุถึงเมืองต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศ อาทิ ขวา สุมาตรา รวมทั้งเมืองสำคัญใน

สยามขณะนั้น คือ อยุธยาและปัตตานีด้วยเช่นกัน (นภคณ ทิพย์รัตน์, 2550, น. 29)

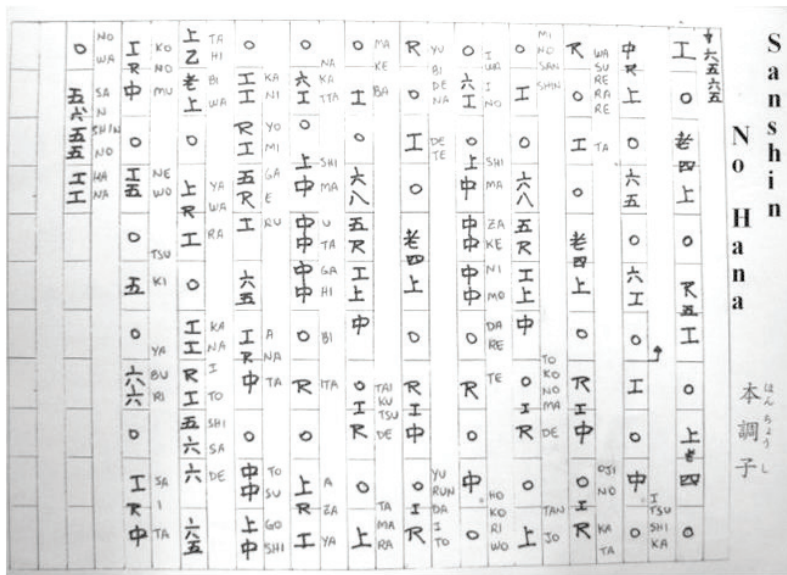
จากประวัติศาสตร์ที่ได้กล่าวถึงเกี่ยวกับโอคินาวาและประเทศที่เข้ามาเกี่ยวข้องนั้น พบว่าจีนและเกาหลีนับเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามามีบทบาทในโอคินาวามากที่สุด และเข้ามาก่อนที่จะญี่ปุ่นจะเข้ามายึดครองโอคินาวา (William P. Malm, 1959, p. 266) ทำให้วัฒนธรรมส่วนต่างๆ รวมทั้งการดนตรีและการแสดงของโอคินาวาได้รับอิทธิพลจากจีนค่อนข้างมาก และโดดเด่นมากกว่าวัฒนธรรมของชาติอื่นๆ สำหรับเกาหลีนั้นแม้ว่าจะเข้ามาเกี่ยวข้องกับโอคินาวาไม่น้อยไปกว่าจีนก็ตาม แต่หากพิจารณาถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรมของเกาหลีแล้วก็จะพบว่าวัฒนธรรมของเกาหลีนั่นก็เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของจีนเช่นเดียวกัน และวัฒนธรรมจีนที่เข้ามายังโอคินาวาแม้ส่วนหนึ่งจะผ่านมาทางคาบสมุทรเกาหลีก่อนเข้ามายังโอคินาวาก็ตาม ก็ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงมากนัก จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่ดนตรีโอคินาวาจะมีความใกล้เคียงกับดนตรีจีนอยู่มาก แต่ดนตรีโอคินาวาก็ยังคงเป็นดนตรีที่มีอัตลักษณ์เป็นของตนเองผสมผสานอยู่อย่างเด่นชัด ทั้งเรื่องของภาษาที่เป็นคำร้องภาษาถิ่นดั้งเดิมของโอคินาวาและการร่ายรำประกอบที่เป็นแบบฉบับของตนเอง ตลอดจนเอกลักษณ์ที่มีการขับร้องประกอบการบรรเลงด้วยพิณสามสายพื้นเมืองของตนเองที่เรียกว่า “ซันชิน” อย่างเหนียวแน่น (William P. Malm, 1959, p. 267) ด้วยความที่สภาพที่ตั้งของโอคินาวาตั้งอยู่ในบริเวณเส้นศูนย์สูตรทำให้ที่นี่มีสภาพอากาศที่ร้อน สิ่งที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์ที่ทำเครื่องดนตรีจึงประกอบด้วยสิ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากปัจจัยเรื่องสภาพภูมิประเทศดังกล่าวนี้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัสดุอุปกรณ์ในการทำเครื่องดนตรี

ภาพที่ 7 การบรรเลงซันชินประกอบการแสดงพื้นเมือง
(โดย ผู้เขียน)

“ซันชิน” แม้ว่าจะทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เช่นเดียวกับกับ “ซามิเซ็น” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลักประเภทเดียวกันของเกาะฮอนชู แต่ความแตกต่างนั้นนอกจากขนาดของซันชินจะเล็กกว่าซามิเซ็นแล้ว หน้าที่นำมาซึ่งทำเครื่องดนตรีก็มีความแตกต่างกันด้วย ซึ่งหากเป็นซันชินของโอคินาวาจะซึงด้วยหนัง (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 544) ซึ่งเป็นสัตว์ที่พบได้โดยทั่วไปในเขตอากาศร้อนชื้นใกล้เส้นศูนย์สูตรเช่นเดียวกับหนังหน้าขอของซอด้วงของไทยและซอหลายชนิดของประเทศต่างๆ ในเขตเมืองร้อนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่หากเป็นซามิเซ็นของเกาะฮอนชูแล้ว ซามิเซ็นของเกาะฮอนชูจะซึงด้วยหนังแมวหรือหนังสุนัขเป็นส่วนใหญ่ (ยูกิโอะ ฮัตโตริ และคณะ, 2554, น. 96) ส่วนไม้ดีดของโอคินาวาจะทำจากไม้หรือกระดูกสัตว์ เช่น กระดูกโค (ควาย) ที่เป็นสัตว์ที่หาได้ง่ายในโอคินาวาเป็นรูปแท่งโค้งงอสำหรับสวมนด้วยนิ้วชี้และใช้ดีด และบางครั้งยังมีการนำวัสดุอื่นมาทดแทน

เช่น พลาสติก หรือ เรซิน (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 544) ขณะที่ไม้ดีดซามิเซ็นของฮอนชูจะทำมาจากไม้เนื้อแข็งและมีลักษณะคล้ายทัฟฟี่ที่มีด้ามจับ แต่ส่วนที่ดีดสายจะทำเป็นแผ่นแบนเรียบแต่ถ้าเป็นไม้ดีดแบบดั้งเดิมจะทำจากหนังเต่า (ยูกิโอะ ฮัตโตริ และคณะ, 2554, น. 96) สำหรับการบรรเลงนั้น แต่เดิมซันชินมักจะบรรเลงเดี่ยวประกอบการขับร้องเป็นหลัก ซึ่งเนื้อหาส่วนใหญ่ของบทเพลงโอคินาวาจะเป็นการสะท้อนสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงค่านิยม ความภาคภูมิใจในตัวตนของชาวโอคินาวา โดยบางครั้งเนื้อร้องในบทเพลงที่ปรากฏนั้นคนญี่ปุ่นโดยทั่วไป หรือแม้แต่ชาวโอคินาวาบางคนก็อาจไม่เข้าใจความหมายที่ชัดเจน เพราะความไม่เข้าใจในเรื่องของภาษาถิ่นดีพอเนื่องจากเนื้อร้องของเพลงบางส่วนยังเป็นภาษาโบราณของชาวโอคินาวาที่ไม่ได้ใช้สื่อสารเป็นภาษาหลักกันอย่างแพร่หลายในปัจจุบันมากนัก (Stanley Sadie (ed.), 1980, pp. 544 - 545)

ภาพที่ 8 โน้ตเพลงฮะนะซังของโอดินาวาที่มีการบันทึกแบบดั้งเดิมด้วยอักษรโรมันจิและคันจิ
ที่มา: <http://shamisenbr.blogspot.com/2010/10/begin-sanshin-no-hana.html>

ภาพที่ 9 โน้ตเพลง 安里屋ユンタ (เพลงอะสะโตะยะฮุนตะ) ของโอคินาวาที่บ้านทีกแบบโน้ตตะวันตก
ที่มา: <http://www.respect-record.co.jp/discs/res150.html>

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของ
โอคินาวาและจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นที่ตั้งของ
หมู่เกาะโอคินาวานั้น ทำให้เห็นว่าประวัติศาสตร์
และสภาพภูมิประเทศได้ส่งผลโดยตรงกับลักษณะ
ทางดนตรี ประกอบกับเป็นเมืองที่ถูกเข้ามาปกครอง
จากหลายชนชาติ แต่ชาวโอคินาวาก็ยังคงรักษา

ความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้ด้วยการเลือกรับปรับ
ใช้วัฒนธรรมต่างชาติภายใต้บริบททางสังคมและ
วัฒนธรรม แม้แต่วัฒนธรรมส่วนกลางจากเกาะ
ฮอนชู ซึ่งเป็นดินแดนหลักของญี่ปุ่นเองก็ยังไม่
สามารถเข้ามาซึมซับแทนที่วัฒนธรรมของโอคินาวา
ได้อย่างเบ็ดเสร็จเหมือนพื้นที่อื่นๆ

5.3 ปัจจัยของการดำรงอยู่ของ คนตรีชาติพันธุ์ในเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะ โอคินาวา

จากลักษณะเฉพาะและลักษณะทางคนตรีชาติพันธุ์ของเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา ดังที่กล่าวไปข้างต้นนั้นทำให้พบว่า การดำรงอยู่ของคนตรีชาติพันธุ์ของทั้ง 2 เกาะมีทั้งปัจจัยที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งสามารถจำแนกปัจจัยได้ดังต่อไปนี้

1) **ปัจจัยด้านประวัติศาสตร์** ประวัติของเกาะทั้ง 2 แห่งแม้จะมีที่มาที่ไปที่แตกต่างกัน แต่ต่างส่งผลกระทบให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมทางคนตรีที่เป็นแนวทางของตนเองมาแต่ครั้งอดีตของคนตรีชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ทั้งสิ้น ซึ่งประวัติศาสตร์เหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถลบเลือนออกไปจากหลักฐานที่ปรากฏหรือความทรงจำที่ถ่ายทอดออกมาจากรุ่นสู่รุ่นได้ ดังนั้น วัฒนธรรมทางด้านคนตรีที่เป็นคนตรีกลุ่มชาติพันธุ์ของเกาะทั้ง 2 แห่ง จึงถูกสร้างและอยู่ในประวัติศาสตร์ของแต่ละแห่ง ซึ่งส่งผลต่อการดำรงอยู่ในฐานะที่คนตรีเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่เป็นข้อเท็จจริงในปรากฏการณ์นั้นๆ และการดำรงอยู่ตามไปด้วย

2) **ปัจจัยด้านสภาพทางภูมิประเทศและภูมิศาสตร์** สภาพที่ตั้งของเกาะทั้ง 2 ถือได้ว่ามีส่วนช่วยให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ทางด้านคนตรี และส่งผลต่อการดำรงอยู่ของคนตรีได้เป็นอย่างดีเช่นกัน และยังมีส่วนสำคัญทำให้เกิดความโดดเด่นของคนตรีของทั้ง 2 เกาะที่แตกต่างจากคนตรีของญี่ปุ่นในเกาะฮอนชูซึ่งอยู่ในส่วนกลาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการผลิตเครื่องดนตรี บทเพลง บทบาทและหน้าที่ของคนตรีในสังคม ตลอดจนบริบททางด้านคนตรีที่เกี่ยวข้องอื่นๆ แต่ประการที่สำคัญคือ การที่พื้นที่ทั้ง 2 แห่งมีสภาพเป็นเกาะและมีสภาพอากาศที่แตกต่างจากส่วนกลาง ทำให้การเข้าถึงของวัฒนธรรม

ส่วนกลางของญี่ปุ่นเป็นไปได้ยากกว่า หรือหากจะเข้ามาได้ก็ไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและไม่เหมาะสมกับสภาพอากาศของพื้นที่เกาะทั้ง 2 แห่งนั่นเอง

3) **ปัจจัยด้านชาติพันธุ์และความเข้มแข็งของชุมชน** ซึ่งทั้ง 2 เกาะต่างมีฐานเดิมในเรื่องชาติพันธุ์ที่ชัดเจนแตกต่างจากส่วนกลางและมีความผูกพันรักใคร่สามัคคีในฐานะที่เป็นสังคมชนบท ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่คนที่แตกต่างทางชาติพันธุ์ย่อมมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ต่างกันและยอมรับรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของตนเอง ดังนั้น ปัจจัยเรื่องของชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่จึงนับเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนตรีชาติพันธุ์ของทั้ง 2 เกาะนี้ยังคงดำรงอยู่ แต่ก็มีข้อสังเกตที่น่าสนใจคือ ในส่วนของเกาะฮอกไกโดนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ไอนุซึ่งเป็นชาติพันธุ์ของเกาะมีจำนวนน้อยมากในปัจจุบัน ดังนั้น รูปแบบและความเป็นตัวตนทางด้านคนตรีจึงอยู่เฉพาะในหมู่ชาวไอนุในวงจำกัด (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 548) ขณะที่ในโอคินาวานั้น ประชากรแทบทั้งหมดหรือส่วนใหญ่เป็นชาวโอคินาวาดั้งเดิม ดังนั้น วัฒนธรรมคนตรีชาติพันธุ์ของโอคินาวาจึงได้รับความนิยมและปรากฏในวงกว้างอย่างทั่วถึงทั้งพื้นที่โอคินาวามากกว่าเมื่อเทียบกับเกาะฮอกไกโด

4) **ปัจจัยด้านการสนับสนุนจากรัฐบาล** ด้วยลักษณะเฉพาะและบริบทต่างๆ ที่ทั้ง 2 เกาะมีความเป็นตัวของตัวเองมาตั้งแต่ครั้งอดีตและแตกต่างจากส่วนกลางค่อนข้างมาก ทำให้รัฐบาลญี่ปุ่นจึงต้องให้ความสำคัญในการสร้างความภูมิใจในเอกลักษณ์ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในลักษณะความคิดที่เกิดการข่มเหงทางวัฒนธรรมระหว่างกัน เพราะรัฐบาลญี่ปุ่นตระหนักดีว่าพื้นที่แต่เดิมของแต่ละเกาะมีลักษณะเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะที่หมู่เกาะโอคินาวาที่เคยเป็นประเทศราชมาก่อน ย่อมจะมีความรู้สึกอ่อนไหวมากกว่าหากจะต้องรับและทำทุกอย่างจากส่วนกลางที่อาจมีวัฒนธรรม

ที่ไม่สอดคล้องหรือทับซ้อนกับวัฒนธรรมเดิมของตน ดังนั้นการสนับสนุนวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมให้ยังคงอยู่จึงมีความสำคัญยิ่ง

5) ปัจจัยด้านการท่องเที่ยว เนื่องด้วยทั้งเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวาต่างเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของญี่ปุ่น ดังนั้น การส่งเสริมการส่งออกซึ่งวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมถึงเรื่องราวทางด้านดนตรีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและโน้มน้าวให้ผู้คนเข้ามาเยี่ยมชมจึงมีส่วนสำคัญยิ่ง ดังนั้น ภาคส่วนต่างๆ ทั้งรัฐและเอกชนในพื้นที่ รวมถึงสถาบันการศึกษา จึงมีความพยายามในการส่งเสริมดนตรีชาติพันธุ์เหล่านี้ให้คงอยู่ เพื่อช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ตามไปด้วย จึงทำให้ดนตรีชาติพันธุ์ทั้ง 2 เกาะยังคงดำรงอยู่ได้ อย่างไรก็ตามการสนับสนุนในลักษณะนี้ก็มีผลในทางตรงกันข้าม เนื่องจากรูปแบบและวิธีการนำเสนอเพื่อการท่องเที่ยว นั้น มักจะเป็นการนำเสนอให้เหมาะสมกับเวลาและธุรกิจการท่องเที่ยว ดังนั้น อาจทำให้รูปแบบและบทบาทของดนตรีในสังคมทั้ง 2 แห่งที่ถูกต้องตามแบบแผนผิดเพี้ยนไปจากแบบแผนดั้งเดิมแท้ไปได้ด้วยเช่นกัน

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ภาพรวมของในส่วนของคนตรีสังคีตลักษณะทางดนตรี ระหว่างดนตรีฮอกไกโดและดนตรีหมู่เกาะโอคินาวากับดนตรีประจำชาติญี่ปุ่นนั้น พบว่ามีลักษณะสำคัญที่คล้ายคลึงกันหลายประการ กล่าวคือ ดนตรีดั้งเดิมส่วนใหญ่จะเป็นดนตรีที่ใช้เสียง 5 โทนเสียงหลักเช่นเดียวกันเกือบทั้งหมด ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญทางด้านดนตรีของเอเชียตะวันออก สำหรับจังหวะที่ใช้จะปรากฏเป็นจังหวะหลักแบบคู่เท่านั้น คือ แบบ 2/4 และ 4/4 จังหวะ ไม่ปรากฏบทเพลงที่ใช้ 3/4 จังหวะ (Stanley Sadie (ed.), 1980, p. 545) เว้นแต่บทเพลงสมัยใหม่หรือประยุกต์มาจากดนตรีตะวันตก

6. สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาในเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการดำรงอยู่ของดนตรีชาติพันธุ์ในประเทศญี่ปุ่นระหว่างเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา” นั้นจะเห็นว่า แม้ในปัจจุบันประเทศญี่ปุ่นจะมีความเข้มแข็งด้านจิตสำนึกในเชิงความรู้สึกร่วมในความเป็นญี่ปุ่น ที่เกิดจากความพยายามในอดีตที่ต้องการสร้างความเป็นหนึ่งเดียวของผู้คนในประเทศที่เคยแยกเป็นกลุ่มเหล่าต่างๆ ให้กลับมาเป็นหนึ่งเดียวจนสำเร็จ และส่งผลให้วัฒนธรรมตามท้องถิ่นต่างๆ ที่เคยปรากฏตามพื้นที่แต่ละแห่งที่บางแห่งเคยมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองได้ถูกลอมรวมกลายเป็นวัฒนธรรมร่วมหนึ่งเดียวไปด้วยกันเกือบทั้งหมดแล้วก็ตาม แต่ทว่ายังมีพื้นที่บางแห่งซึ่งแม้จะถูกหลอมรวมกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเทศญี่ปุ่นไปแล้วในปัจจุบัน ก็ยังคงรักษาความเป็นตัวตนดั้งเดิมของตนเองไว้อย่างเหนียวแน่น ที่เห็นได้ชัดเจนคือบริเวณเกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา เนื่องด้วยเหตุผลหลายประการ ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของพื้นที่ทั้ง 2 แห่งนี้ยังคงดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน รวมถึงวัฒนธรรมทางด้านดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิมในพื้นที่เกาะฮอกไกโดและหมู่เกาะโอคินาวา

การดำรงอยู่ดังกล่าวนี้เกิดจากปัจจัยหลายประการด้วยกัน ซึ่งมีทั้งความเหมือนและความแตกต่างของสาเหตุแห่งการดำรงอยู่ สาเหตุแห่งการดำรงอยู่ของดนตรีพื้นเมืองในเกาะทั้ง 2 แห่งที่เหมือนกัน ได้แก่ สภาพที่ตั้งของทั้ง 2 แห่งที่มีสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศแตกต่างจากพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือ ฮอกไกโดอยู่ทางตอนบนสุดของประเทศ แต่โอคินาวาอยู่ทางตอนล่างสุดของประเทศ ซึ่งปัจจัยด้านนี้ส่งผลต่อการเกิดเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของดนตรีและการยากต่อการเข้ามามีอิทธิพลหรือการผสมผสานจาก

ดนตรีในลักษณะอื่น ส่วนการส่งเสริมการท่องเที่ยวของพื้นที่แต่ละแห่งเนื่องจากความโดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่มีความแตกต่างจากผู้คนส่วนใหญ่ในประเทศ หรือการที่ดนตรีเหล่านี้มีความแปลกโดดเด่นและแตกต่างจากวัฒนธรรมส่วนกลางจึงสามารถนำมาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวและประกอบอาชีพได้อีกช่องทางหนึ่งด้วย นอกจากนี้ยังมีอิทธิพลของประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ทั้ง 2 แห่งที่มีทั้งการเข้ามายึดครองและการปรองดองกับกลุ่มชาติพันธุ์เดิมของส่วนการปกครองกลางของญี่ปุ่นก็ไม่ได้ทำให้ความเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของทั้ง 2 เกาะหายไป แต่ในทางกลับกัน กลับมีส่วนช่วยให้สังคมและชุมชนในพื้นที่นั้นเกิดความเข้มแข็งและการรักษาความเป็นตัวตนดั้งเดิมของวัฒนธรรมนั้นไว้อย่างเหนียวแน่นตามไปด้วย

การศึกษาครั้งนี้จะเห็นว่า การรวมกันเพื่อความเป็นหนึ่งเดียวนั้น ไม่จำเป็นต้องมาจากวิธีคิดด้วยการบีบเค้นเพื่อการยอมรับวัฒนธรรมส่วนกลาง แต่หากสามารถหาทางออกได้ร่วมกันได้ด้วยวิธีคิดในการยอมรับซึ่งกันและกันในความแตกต่างก็จะทำให้เกิดความผสมกลมเกลียวเป็นหนึ่งได้และยังสามารถถร่อยรั่วทางประวัติศาสตร์ในแง่ที่ไม่ดีที่เคยมีมาได้อีกด้วย ที่สำคัญในความต่างนั้นไม่ได้มีความหมายถึงการแตกแยกเพียงแง่มุมเดียวเสมอไป แต่ความแตกต่างยังอาจหมายถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของสังคมหรือชุมชนนั้นที่แสดงถึงการอยู่ร่วมกันโดยไม่ขัดแย้งกันด้วยการเคารพในความเป็นตัวตนที่อาจแตกต่างซึ่งกันและกันนั่นเอง ดังเช่นกรณีศึกษาเกี่ยวกับดนตรีชาติพันธุ์ในญี่ปุ่นครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง (References)

- ชาธร โชคภัทระ และ ธนนา สารักษ์ปัญญา. (2556). *คู่มือนักท่องเที่ยวโอกินาวา*. กรุงเทพฯ: อทิตตา พับลิเคชั่น.
- นภดล ทิพย์รัตน์. (2550). กางาคู : ดนตรีในราชสำนักญี่ปุ่น (ตอนที่ 1) *เพลงดนตรี*, 12(11), 29-35.
- นภดล ทิพย์รัตน์. (2550). กางาคู : ดนตรีในราชสำนักญี่ปุ่น (ตอนที่ 2) *เพลงดนตรี*, 12(12), 29-34.
- วศิน เพิ่มทรัพย์. (2556). *ฮอกไกโดคนเดียวเที่ยวได้*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์.
- ไอกาวา ทสึโมโตะ และคณะ (แต่ง). ปราณี จงสุจริตธรรม ผกาทิพย์ สุกุลครู และคณะ (แปล). (2549). *ญี่ปุ่น 360 องศา*. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น.
- ฮัตโตริ ยูกิโอะ อิชิตะ อิโรมิ ยามาโมโตะ เซอิจิโร (แต่ง). กิ่งดาว ไตรยสุนันท์ (แปล). (2554). *เรียกแบบญี่ปุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ภาษาและวัฒนธรรม สสท.
- Stanley Sadie. (ed.). 1980. *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. London: Macmillan Publishers Limited.
- William P. Malm. (1959). *Traditional Japanese Music and Musical Instruments*. New York: Kodansha Europe.
- 金本正武. (1998). 『音楽教科業論』. 千葉大学.
- チッパヤラト・ノッパドン. (2004). 『日本とタイにおける中学校音楽教育課程の比較』. 千葉大学.